
OVER PROMOVEREN OF NIET PROMOVEREN

P.J. van Winter

Bij de middeleeuwse geschiedenis in Utrecht is een assistentsplaats beschikbaar geweest sinds er een leerstoel voor dat specialisme is ingesteld met daarbij aansluitend ook een instituut. Het heeft alles te zamen tot gevolg gehad dat er dadelijk goede belangstelling voor het nieuwe studievak is ontstaan en dat men weldra van de school van Opperman kon spreken.

Het was alles een unicum in de wereld der Nederlandse historici en het zou dat nog lang blijven. Nergens was vooreerst nog sprake van een echte scholing in het vak zoals Opperman die uit Duitsland overbracht. Nergens ook kon er opzettelijk gelegenheid worden gegeven aan gevorderde studenten zich enige tijd aan de wetenschap te wijden en een proefschrift voor te bereiden. Terwijl men elders de praktijk in moest gaan in de hoop daarnaast nog tijd voor eigen studie te kunnen vrijhouden, had de assistent van Opperman slechts een beperkte taak te vervullen in het instituut en bleef hem veel tijd over voor zijn onderzoekingen, nogwel onder het directe toezicht van de meester.

Dat viel alles in een tijd waarin het tot de goede vorm gerkend werd dat men de doctorstitel zou verwerven of het tenminste proberen zou en waarin ook het geestelijk klimaat zich nog niet verzette tegen concentratie van krachten op het werk dat daarvoor nodig was. Toen na de tweede wereldoorlog met promotiebeurzen het promoveren opzettelijk bevorderd werd, bleken die omstandigheden al zo veranderd te zijn dat van de nieuwe mogelijkheid niet veel gebruik is gemaakt, althans dat ze niet tot het beoogde gevolg heeft geleid. De problemen van de tijd waren zo overweldigend, en zijn dat nog, dat menigeen het niet verantwoord achtte zich daarvan enige tijd af te wenden voor eenzijdige verdieping in een vaal niet onmiddellijk maatschappelijk relevant studievak.

De verdere gang van zaken heeft in dit opzicht geen verbetering gebracht. Toen er ruimte kwam voor het aanstellen van medewerkers, van staven rond de persoon van de hoogleraar, of, bij voortschrijdende denaturering van het begrip democratie, van een wetenschappelijk corps (zonder aanvoeders), toen waren niet alleen de geesten vaak

onwillig om zich in wetenschappelijk werk te begraven, maar bleek ook de taak van de medewerker, bij onderwijs en beheer, veelal zo zwaar dat ook hij moeite had tijd te vinden voor de wetenschap. Er kwam nog bij dat ook gezinsplichten van grote verscheidenheid voor de vele jonggehuwden onafwijsbaar waren en dat de verlokkingen van de moderne wereld bedacht deden zijn op tijd verslindende bijverdiensten.

Zo is de toestand nog steeds en zo zal hij vooreerst nog wel blijven ook. Wie niet aan een instituut verbonden is ondervindt de genoemde bezwaren evenzeer, zo niet meer. Hij mist immers ook nog een eigen stoel en tafel in een werksfeer en kan zich thuis veelal niet in een eigen hokje terugtrekken.

Tot troost voor gederfde doctorstitel heeft een nieuwe bedeling officiële status verleend aan de doctorandus, die niet meer als een onaf studiemans wordt gezien maar als een titeldrager die zich in dezelfde club bevindt als menig hoog gezagsdrager. In feite is dit de afronding van een lang proces waarin begrip en woord doctorandus in zwang zijn gekomen en men uit het oog heeft verloren dat men volgens oude academische maatstaven ter promotie verschijnt als candidaat. Zo ben ik zelf nog in 1926 in Leiden aangesproken toen ik mijn proefschrift moest verdedigen. Ik moet bekennen dat het bij mij eerst vreemd aankwam, zover was het proces waarop ik hier wijs al voortgeschreden.

Men kan de doctorandus van nu zijn epitheton gunnen. Waarom zou hij tegenover de meester in de rechten in schamelheid moeten blijven? Andere titulatuur bleek al bezet te zijn en er ligt nu eenmaal een ontwikkeling van jaren achter ons, waarop logisch aangesloten kan worden. Het verdrietige is evenwel dat als bij verschijnsel de doctorsgraad (de enige echte universitaire graad die wij hebben, sinds het candidaats geen eigen zelfstandige waarde meer heeft en het baccalaureaat geen welkom onthaal bleek te vinden) - dat de doctorsgraad meer en meer als overbodige bijkomstigheid wordt gezien, als een premie op de ijdelheid mag men haast zeggen. Voor tal van functies waarvoor men vroeger alleen een doctor in aanmerking bracht, wordt de promotie niet meer gevraagd. Het komt zelfs voor dat een doctorandus die hoogleraar is geworden de doctorsgraad namens het college van decanen

(vroeger :namens de senaat) verleent.Het nemo plus.... heeft zijn geldigheid verloren(als men begrijpt wat ik bedoel en nog latijn kent)!

Het is alles een verarming,niet slechts maatschappelijk maar ook voor de wetenschap. Pas wie zijn krachten heeft gekweten aan een eerstelijng van behoorlijke diepgang,weet wat wetenschappelijk werk vergt en schenkt. Een scriptie voor het doctoraal examen kan dat nog niet doen beseffen omdat daarvoor nog geen volle verantwoordelijkheid wordt gedragen. Wie niet verder is gekomen heeft zijn spankracht nog niet behoeven te beproeven en kent nog niet de reikwijdte van zijn gaven.Hij heeft nog niet ervaren hoe in vreugde en tegenslag zekerheid en bescheidenheid zijn deel konden worden en aldus de studie hem haar rijpste vruchten leverde.

Er zijn andere ervaringen die tot volle ontplooiing van de persoonlijkheid kunnen leiden. Wie zijn mogelijkheden buiten de wetenschap ziet en zoekt,zal het proefschrift zonder hartzeer opgeven en wellicht nooit beseffen wat ook hem toch aan opbouwende ervaring is ontgaan. Omgekeerd zal de man van wetenschap goed doen zich ook in het volle leven te wagen. Er is een kwade kans dat een wetenschappelijke carrière in universitaire beslotenheid dit doet verontachtzamen. Wie bepaald bekommring wekken,dat zijn de wetenschappelijke medewerkers die zonder hun meesterstuk te hebben geleverd aan de universiteit tot het einde hunner actieve dagen verbonden blijven en daardoor ondanks alle moderne "engagement" dan ook nog de kans lopen dat zij zich niet ten volle met de maatschappelijke krachten leren meten om aldus aan zichzelf te werken.
